

С. Р. Багіров

кандидат юридичних наук, доцент
докторант кафедри кримінального права
Інституту права ім. В. Сташиса
Класичного приватного університету

ЧИ МОЖУТЬ КАРАЛЬНІ ЗАХОДИ ДО СУБ'ЄКТА НЕОБЕРЕЖНОГО СПІВЗАПОДІЯННЯ БУТИ ЗАСОБОМ УСУНЕННЯ АНТИСУСПІЛЬНОГО ПРЕЦЕДЕНТУ?

У статті оцінено рівень наукової аргументації тези про караність необережної поведінки як дієвий захід протидії необережній злочинності. Наведено міркування, які можуть свідчити про обмежену здатність загрози кримінальної відповідальності бути засобом усунення антисуспільного прецеденту та фундаментом боротьби з необережною злочинністю.

In the research paper had been estimated the level of the scientific reasoning of the thesis about a punishability negligence behavior as the efficient measure of the opposition negligence crime. The results demonstrate that the menace of the criminal responsibility has the limited possibility to eliminate the antisocial precedent. It means that the menace of the criminal responsibility can not to be the foundation of the prevention of crime.

Практика розгляду справ про необережні злочини все частіше фіксує ситуації, коли необережний злочин вчиняють через поєднання порушень правил безпеки з боку кількох осіб. На підставі цього в доктрині кримінального права визнано, що вчинення одного необережного злочину декількома суб'єктами є таким, що реально існує та непоодиноким фактом об'єктивної дійсності. В сучасних умовах ми спостерігаємо підвищення активності наукових досліджень щодо кримінально-правової оцінки необережного злочину, який вчиняють кілька суб'єктів. Загалом ці дослідження стосуються вивчення необережного співзаподіяння як складової загальної проблеми багатосуб'єктних злочинів у кримінальному праві. Серед багатьох теоретичних і прикладних проблем, що супроводжують необережне співзаподіяння, спостерігається наявність різних підходів до форм і меж карального впливу на суб'єктів співзаподіяння. Деякі пропозиції видаються уможливленими й через це надто спірними.

Так, на думку Д. А. Безбородова, процес руйнування негативної ціннісної орієнтації, що міститься в злочинному діянні, яке вчиняється необережними діями (бездіяльністю) кількох осіб, і усунення антисуспільного прецеденту шляхом реалізації кримінальної відповідальності становить засади кримінально-правової боротьби з необережною злочинністю [1, с. 8].

Якщо з тезою про руйнування негативної ціннісної орієнтації потенційного необережного злочинця загалом ще можна погодитися (хоча це складно реалізувати на практиці. – С. Б.), то погляд на кримінальну відпові-

дальність як засіб усунення антисуспільного прецеденту та фундамент кримінально-правової боротьби з необережною злочинністю видається недостатньо обґрунтованим. Наведене заперечення можна аргументувати так.

Як неодноразово було наголошено в кримінологічній та кримінально-правовій літературі, під час вчинення необережного злочину суб'єкт не усвідомлює злочинного характеру своєї поведінки. Так, сучасною доктриною кримінального права не заперечується факт відсутності усвідомлення суспільної небезпеки своєї поведінки з боку суб'єкта злочинної недбалості в момент вчинення діяння. На цьому акцентує В. О. Навроцький: “Щодо цього виду необережності українські вчені, по суті, одностайні у тому, що при недбалості особа не усвідомлює суспільно небезпечного характеру своєї дії або бездіяльності” [2, с. 286]. Варто зауважити, що, згідно з дослідженнями вчених, деякі необережні злочини взагалі вчиняють переважно через недбалість. Наприклад, у результаті аналізу О. В. Гороховською судової практики щодо суб'єктивної сторони вбивства через необережність (ст. 119 КК України) встановлено, що в 95% винна особа діє зі злочинною недбалістю й лише в 5% – зі злочинною самовпевненістю [3, с. 88]. Цікавим є той факт, що інші емпіричні дані були отримані В. А. Нерсесяном стосовно автотранспортних злочинів. Досліджені свого часу цим автором 675 справ про злочини, вчинені на автотранспорті, дали змогу дійти висновку, що в 75,2% ставлення винуватих до наслідків характеризувалося самовпевненістю, а в 24,8% – недбалістю [4, с. 111].

Водночас у теорії кримінального права триває дискусія щодо того, чи усвідомлює суспільну небезпеку своєї поведінки суб'єкт під час вчинення необережного діяння через злочинну самовпевненість. Ця дискусія не є завершеною, і тому можна дійти висновку про формування двох протилежних позицій щодо вирішення цієї проблеми [2, с. 286–287]. Враховуючи, що це питання потребує самостійного дослідження, наведемо лише аргументи представників одного з поглядів, які видаються нам найбільш обґрунтованими. Свого часу відомий дослідник необережних злочинів П. С. Дагель зазначив, що особа, яка вчиняє те чи інше діяння, розуміє й передбачає, що своїми діями створює певну небезпеку для охоронюваних законом інтересів. Науковець порушує питання: чи означає це, що при самовпевненості винуватий усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності? Дослідник давав таку відповідь: “Передбачення суспільно небезпечних наслідків при самовпевненості аж ніяк не є рівнозначним усвідомленню суспільної небезпеки вчинюваного діяння, оскільки воно нейтралізується впевненістю в ненастанні цих наслідків. Усвідомлення суспільної небезпеки діяння – це усвідомлення, що діяння спричиняє шкоду суспільству, причому це усвідомлення певного характеру шкоди, яка завдається суспільним інтересам (що визначається тими суспільно небезпечними наслідками, які особа не виключає – бажає або свідомо допускає). Будучи впевненим у відверненні небезпечних нас-

лідків, суб'єкт впевнений у тому, що його діяння не спричинить шкоди суспільству, тобто не усвідомлює його суспільно небезпечного характеру” [5, с. 107–108].

Зауважимо, що деякі науковці обрали вивчення неусвідомленого в кримінальному праві як предмет наукових пошуків. Так, розвиваючи свою концепцію врахування неусвідомленого в кримінальному праві, І. А. Петін вважає, що цілі реагування на прояви неусвідомленого будуть якісно іншими порівняно з усвідомленою поведінкою. Якщо щодо останньої (усвідомленої поведінки) є припустимим вести мову, передусім, про виправлення суб'єкта, то щодо прояву неусвідомленого цілі реагування повинні бути спрямовані на усвідомлення неусвідомленого фактора поведінки, а через це – на запобігання таких неусвідомлених руйнівних актів поведінки [6, с. 131].

Із наведеними положеннями можна лише частково погодитися, оскільки вплив на індивіда, який зумовить усвідомлення неприпустимості певної поведінки й тим самим запобігатиме руйнівні акти поведінки з його боку, може бути одним із свідчень виправлення такого індивіда. Інакше можна вести мову про те, що було досягнуто спеціальну превенцію як одну з цілей покарання. Що ж стосується генеральної превенції, то складно уявити, як саме робота з коригування поведінки одного правопорушника може зумовити усвідомлення неусвідомленого іншими потенційними порушниками й буде здатна запобігти відповідні акти поведінки з їх боку.

Вважаємо, що наведені міркування можуть свідчити про обмежену здатність загрози кримінальної відповідальності бути засобом усунення антисуспільного прецеденту та фундаментом кримінально-правової боротьби з необережною злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Безбородов Д. А. Неосторожные многосубъектные преступления: понятие и квалификация: учебное пособие / Д. А. Безбородов. – Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2015. – 60 с.
2. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. – Київ : Юрінком Інтер, 2013. – 712 с.
3. Гороховська О. В. Вбивство через необережність: проблеми кримінальної відповідальності : монографія / О. В. Гороховська ; наук. ред. А. А. Музика. – Київ : Паливода А. В., 2007. – 180 с.
4. Нерсисян В. А. Некоторые проблемы неосторожной формы вины / В. А. Нерсисян // Советское государство и право. – 1989. – № 3. – С. 110–114.
5. Дагель П. С. Проблемы вины в советском уголовном праве : ученые записки / П. С. Дагель. – Владивосток : Изд-во ДВГУ, 1968. – Вып. 21. – Ч. 1. – 187 с.
6. Петин И. А. Влияние причинно-следственной связи преступления на формирование системности уголовного права : монография / И. А. Петин. – Москва : Юрлитинформ, 2012. – 400 с.